

MATERIALIZEM IN EPISTEMOLOGIJA

1. Na začetku ne bomo poskusili definirati materializma. Omejili se bomo na zaznamovanje teoretskega prostora, kamor se vpisuje naša tema. To mesto je opredeljeno negativno. Ni več trdne točke, s katere bi se kdo od nas lahko nadejal znova zapopasti, četudi v preprosti obliki, konfiguracijo vedenja in s tem predložiti njegovo zapiranje. Ne manjka želja, ampak instrument, ki bi omogočil, da bi ji popustili na prepričljiv način. Ne pri Subjektu, ne pri Pojmu, ne pri Naravi ne bomo danes našli ničesar, kar bi hranilo in dovršilo totalizirajoč diskurz. Bolje je vzeti to na znanje in se na tej točki odpovedati anahronističnemu obrambnemu boju.

Ostaja dejstvo, da imamo opraviti z znanostmi. Te so prežele naše družbene prakse do te meje, da bi brez njih, razoroženi, propadli v svetu stvari. Njihova tisočletna praksa je v nas naložila za vedno neizkoreninljive zahteve in stereotipe. To, kar imenujemo Realno, je zdaj postavljeno kot območje racionalnosti, v katerega se norme naše znanstvenosti vpisujejo, se v njem širijo in bogatijo v gibanju, ki mu, razen če se zgodi katastrofa, ne vidimo konca. Neznano je za nas prevzelo obliko začasnega, horizont sveta je postal horizont našega uma, izdelanega in izučenega v praksi znanosti. Tega nam je lahko žal in žalujemo lahko za časi, ko je bilo mogoče vsaj na videz upravičeno posvečevati vrzeli vedenja in v njih odkrivati priložnost za oživiljanje starih mitov. Tudi na tej točki se je treba odločiti, potegniti črto in poravnati račun. Nihče ne more zlahka preskočiti svoje lastne sedanjosti. Če nepredirnost naše sedanjosti oklepa konfiguracijo, ki jo znanosti dajo svetu, moramo to prevzeti nase, ne da bi se s tem slepili ali se v tem izgubili.

Vendar se zdaj zarisuje korpus disciplin v stanju oblikovanja, imenovan »epistemologija«, ki razodeva težnjo lotiti se fenomena znanosti s povezovanjem pristopov, ki naj bi bili pozitivni. Besedo »pozitiven« je treba tu vzeti v njenem najširšem smislu. Gre za to, da se uporabijo takšne metode analize, ki povzemajo vsebino znanosti v njeni polni učinkovitosti. Naloga je tedaj v tem, da zapopademo znanosti same kot »fenomene«, ki jim je treba osvetliti zakone formiranja v območju, v katerem so ti »fenomeni« povezani, in ki jim je treba poskušati določiti vselej kompleksno strukturo. Pred širjenjem takih raziskav se tradicionalna »filozofija znanosti« počasi umika. To gibanje je videti močno

angažirano. Če ostanemo pri epistemologiji v francoskem jeziku, vidimo, kako se utrjuje že blizu štirideset let s tako različnimi deli, kot so dela G. Bachelarda, J. Cavaillesa, J. Piageta, G. Canguilhema, G. Grangerja.

Prav na mestu, kjer se artikulirajo ta tri dejstva (izbris trdnih točk, trmasta zakoreninjenost znanosti v največji globini naših praks, nastanek pozitivnih »epistemologij«), se riše vprašanje, ki nas prevzema: kaj je pri tem z materializmom?

2. Ker ne moremo že na začetku definirati materializma, preprosto poudarimo težo, ki se tradicionalno drži te besede. Gledano z vrha nam zdaj prečiščeni historiografski podatki omogočajo združiti pod tem imenom tri različne oblike konceptualizacije.

— Prva najde svoj najbolj eksplicitni izraz v Lukrecijevi pesnitvi. Prikazuje se kot prizadevanje za popolno pojasnitev ob uporabi minimalnega gradiva: fizikalnih in geometrijskih lastnosti nedeljivih materialnih elementov, katerih načini povezav in zakoni kompozicije omogočajo, da se izčrpno opiše konstituiranje vseh preštevnihih razredov naravnih bitij (od mineralov do ljudi) in v celoti razloži vse njihove lastnosti (kvalitete, gibanja, obnašanja).

— Druga konceptualizacija bo našla svoj najčistejši izraz v spisih La Metrija, d'Holbacha, Helvetiusa. Stvar ni več v tem, da se v izčrpnem diskurzu proizvede popolna eksplikacija (ontologija), temveč da se uporabi skupek koherentnih izjav, ki konvergirajo — na domnevno neomajni osnovi preverljivih dejstev, ki jih je proizvedel napredek nekaterih znanosti — proti predstavi človeške narave, iz katere bo odstranjena vsaka transcendenca. Ves pristop se tu osredotoča na točko, o kateri sodimo, da je bistvena: osvetliti naravne procese, ki v človeku producirajo »ideje« in obnašanja in ga opredeljujejo kot del narave.

— Zadržimo se dlje pri tretji obliki materializma, s katero so povezana imena Marxa, Engelsa in Lenina. Več kot pol stoletja ločuje *Teze o Feuerbachu* od *Materializma in empiriokriticizma*. Stoletje pa jih ločuje od stalinskega »diamata« in tudi od spisov, ki jih je Mao Zedong posvetil *Praksi* in *Kontradikciji*. V tem stoletju je bila glavnina znanosti popolnoma spremenjena in obogatena. Pa vendar je marksistični materializem v svoji substanci ostal isti. Te substance ne tvori korpus spoznanj, temveč skupek tez z nezadostno vsebino, ki pa je v duhu tistih, ki jih izrekajo, vendarle obdarjena s trojnim teoretskim dometom.¹

Glede na družbeno prakso zagotavljajo teze »dialektičnega materializma« načelne ukrepe, ki lahko proizvedejo revolucionarne strategije, katerim je mogoče z uporabo metod »historičnega materializma« določiti perspektive in sredstva. Pomenijo tako rekoč občo logiko revolucionarne prakse, katere uporaba mora omogočiti razbrati »pravo pot« in v kompleksnosti in razvoju družbenih razmerij predočiti objektivne povezave, ki dejansko delujejo v določenem trenutku. »Prava pot« je tu opredeljena kot težavna steza, ki jo je treba začrtati in vzdrževati med dvema breznoma: breznom empirizma, ki slepi, in breznom idealizma, ki preoblikuje. Branje Mao Zedongovega spisa o *Praksi* bi bilo na tej točki posebej poučno. To delo vsebuje splošno koncepcijo spoznavnega procesa; to koncepcijo predstavlja skupek tez, ki se izrecno artikulirajo na opre-

¹ Seveda tu razlikujemo teze dialektičnega materializma od glavnine nauka, ki tvori teoretsko vsebino marksizma, teorije zgodovine, teorije razrednega boja, teorije ekonomskih sistemov itd., ki imajo očitno dovolj natančno spoznavno vsebino.

delitvi revolucionarnih nalog, ki se v partijskih vrstah zoperstavljajo njihovi realizaciji.

Nasproti pozitivnim znanostim je relacija bolj zapletena in v resnici dvo-vhodna. Te znanosti, za katere se predpostavlja, da proizvajajo na svojem področju svoj lastni kriterij znanstvenosti, pomenijo območje verifikacije za teze »Dialektičnega materializma«: preizkusni prostor, kjer teze manifestirajo svojo pravilnost. V najslabšem primeru ostane »teoretski« pristop pri tem. Znanosti so tedaj preprosto področje primerov, na katerem se bo iskalo ilustracije. Eno-stavno se ponovi nekatera dognanja izbranih znanosti zaradi njihovega očitnega ujemanja s »tezami« in nato predstavi »v luči marksizma«. Podrepna epistemologija, katere zgled je najti v spisih zbirke, ki so jo izdajali v Franciji pred drugo svetovno vojno prav pod naslovom »V luči marksizma«. V najboljšem primeru (edina prepričljiva sta pri Engelsu in Leninu) je preizkus resen. Sestoji iz prevrednotenja tez, iz njihovega vdelovanja v samo tkivo pozitivnih znanosti. »Verifikacija« je tedaj z istim gibanjem kritika konceptov, ki jih uporabljajo te znanosti. Materialistični pristop je tu v tem, da v korpusu izjav kake znanosti razloči oblike povezav, ki ga konstituirajo kot sistem racionalnosti, ki producira objektivno spoznanje, in v tem, da ustvari bolj splošne koncepte (kategorije), ki zmorejo zagotoviti regulacijo, obstanek in napredovanje tega sistema. V tem primeru deluje jedro tez kot aparat z dvojnimi namenom: kot aparat produkcije kategorialnih konceptov in v isti sapi kot aparat za reševanje, ki v sistemu izjav, ki so proizvedene v znanostih in v njihove namene, poraja disociacije med pojmi in predstavami ideološkega značaja in koncepti, ki dejansko delujejo znotraj sistema racionalnosti. Se pravi, da je tu delovanje »avtentičnega« aparata veljavno le toliko, kolikor je bila analiza oblik specifične povezanosti omenjenega korpusa korektno opravljena. Če ni bilo tako, so dobljeni rezultati lahko samo nepomembni ali zmotni. Da bi premerili domet tega opazanja, je dovolj, če primerjamo Engelsove poglede na »dvojno mero gibanja« ($m.v$ in $m.v^2$), ki je bila v svojem času popolnoma umestna, in mrežo absurdnosti, ki so jo naredili nekateri sovjetski filozofi, ko so na začetku petdesetih let imeli nalogo kritizirati teoriji mezomerične resonance ali mendeljejevskega pojmovanja dednosti. In končno, teze dialektičnega materializma sestavljajo v zvezi z revolucionarno pedagogiko temeljno in vzgojno jedro, na katero se mora opreti celota tistih vzgojnih pristopov, ki naj proizvedejo teoretsko zavest, ki je nujna za vojskujočo se avantgardo revolucionarnih razredov. So srce »partijske filozofije«, kakorkoli se že imenuje: »marksizem-leninizem«, »Stalinov nauk«, »misel predsednika Maa« (seznam poimenovanj zagotovo ni zakrožen in ostaja predmet razcepov, ki se nujno producirajo v revolucionarnih bojih). Od tod izvira ena najbolj značilnih potez marksističnega materializma: vedno znova obnavljajoče se prizadevanje njegovih teoretikov, da bi izolirali teze, ki so temeljnega pomena, da bi jih jasno in eksplicitno izrekli, da bi jih obvarovali pred vsako deformacijo in kontaminacijo, skratka, da bi jih obdržali v njihovi konstitutivni razliki.

Dodajmo nekaj pripomb:

a. Vsi trije načini relacije, ki smo jih razločili, ne delujejo ločeno. Posebno tretji (pedagoški projekt) vedno posreduje pri uresničevanju drugih dveh. Posredovanje, ki je posebno očitno v leninizmu; marksistična delavska partija je tu mesto izdelave teorije in opredelitve strategij, točka, na kateri se členita praksa in revolucionarna teorija v krogu, ki ga ni mogoče pretrgati. Skrb, da

bi obdržali njeno ideološko enotnost in teoretski kapital nedotaknjen, tako ozko pogojuje realizacijo vzgojnih nalog, ki pripadajo takšni partiji. Formuliranje tez s »filozofskim« dometom se v teh razmerah nikoli ne pokaže kot nemotivirana dejavnost, ki je sama sebi namen, ker bi omogočala dostop do območja spoznanj, o katerem sodijo, da je privilegirano ali temeljno. Isto velja za epistemološke ocene: tiste iz *Anti-Dühringa* na primer ali one iz *Materializma in empiriokriticizma*. Opravljene so bile med bojem in nasploh v kritičnih razdobjih, ko se je zdelo, da je vsa prihodnost gibanja odvisna od trdnosti in jasnosti, s katero se obvladujejo teoretski principi, ki uravnavajo njegovo napredovanje.

b. Teze marksističnega materializma, dojete v enotnosti teh treh funkcij in glede na temeljni teoretski interes, v katerem se njihova veljavnost verificira in se udejanja (partijski interes), pa opravljajo še četrto funkcijo. Sestavljajo korpus izjav in koceptov — ki je postavljen kot invarianten — na katerih se artikulira celota diskurza, ki je spremenljive razsežnosti in v povprečku šibke koherence, in ki ji je namenjeno prenašanje ideološkega kontrastnega sistema. Pod tem razumemo kompleks pogledov in idej, ki zmorejo zakoreniniti prakso partije v nekem svetovnem nazoru, v katerem najde svojo polno upravičenost, v nekem spoprijemu, ki ta nazor zoperstavi buržoazni ideologiji in ga definira proti njej. To je spekulativni moment marksizma, trenutek, v katerem prestaja, z ozirom na svojo lastno substanco, največje tveganje: ko išče svojo trdnost in ko najde svojo dogmatizacijo. To je tveganje, kateremu se je izpostavil tudi Engels sam; in v nekaterih točkah podlegel: o tem pričajo tisti poetski, vendar zavajajoči teksti iz *Dialektike prirode*, v katerih — ko slavi večnost materije v gibanju — predlaga, v večnem ciklusu rojevanja in smrti, tolažilno perspektivo večne in ciklične reprodukcije mislečega duha. Kot da bi bilo zares treba za to, da bi bil proletarijat prepričan o svojih metodah boja, zakoreniniti njegov koncept v največji globini biti in kot poslednji nujni produkt narave v gibanju upravičiti spoznavni proces, ki jih utemeljuje! »*Praxis quarens intellectum*,« bi lahko rekli, paradirajoč slavno formulo, ki jo dolgujemo dobro znanemu teologu.

c. Tri vrste materializma, ki smo jih razložili, kažejo samo nekaj skupnih točk (čeprav so bile proizvedene v docela različnih kulturnih sistemih). Da bi odstranile mitske usedline, ki mučijo družbo (*religio* za Lukrecija, transcendenco, ki ima teološke korenine, za enciklopediste itd.), mobilizirajo določeno formo racionalnosti, ki je v teh sistemih razpoložljiva, in predlagajo takšen model Realnosti, da se te usedline v njem ne bi mogle več udejaniti in bi bile razkrite kot iluzija že s tem, ko bi se razgrnila kanonična forma modela. Vsaka od teh oblik uresničuje v svojem času in z njej lastnimi sredstvi pravo *emendatio intellectus* v spinozističnem pomenu besede. Vsaka se je s tem trudila najti pot, ki bi človeka reintegrirala v naravo, in opisati povezave, ki bi omogočile reprezentirati modalnosti te integracije. Njihov model realnosti torej vedno vsebuje neki podmodel, konstituciji katerega se pripisuje največja skrb: to je model celote procesov, ki producirajo spoznanje in za katerega je pomembno, da se ga konstruira tako, da je: 1. združljiv z modelom realnosti; 2. da je iz njega izrecno izločeno vsako sklicevanje na katerokoli obliko transcendence. Da bi trdno opredelili predstave, imenujmo podmodel, katerega konstrukcija je zahtevana na ta način, »spoznavni aparat«.

Povsem jasno je, da mora biti v vsakem materializmu spoznavni aparat docela »naturaliziran«. To pomeni, da se ne nanaša na nobeno transcendentno instanco, da je sistem, ki ga konstituira (ne glede na to, ali je način, kako je zamišljen, zabrisan ali izdelan), sistem, ki je bistveno povezan z drugimi, predkonstituiranimi naravnimi sistemi, in da deluje samo zaradi teh povezav. Povsem jasno je tudi, da morajo biti ti naravni sistemi dovolj opredeljeni, da bi bile lahko povezave, ki omejujejo spoznavni aparat, vsaj zarisane.

To pa so lahko samo skozi relacije in operacije, ki se uresničujejo v jedru spoznavnega aparata samega. Ker pa spoznavni aparat lahko deluje le zaradi teh povezav, je nujno (in to je temeljna teza vsega materializma) istočasno dopustiti, da te zveze nastajajo neodvisno od vsakega akta označevanja, vsakega človeškega giba in pred njimi. Spoznavni aparat deluje tedaj krožno: kot naravni produkt, ki razkazuje sistem predkonstituiranih povezav, ki ga same producirajo. Tu je zarisani vozeli problemov, s katerimi se spopada ves materializem. Kako naj v svojem jedru producira koncept te krožnosti? To je poglobitnega pomena. Konec koncev je sam model, katerega spoznavni aparat je le podmodel, opredeljen le z akti označevanja, ki se vršijo znotraj spoznavnega aparata in skladno z njegovo strukturo. Veljavnost nekega materializma je torej odvisna od odgovora na tole vprašanje: kako si z uporabo spoznavnega aparata zagotoviti, da ta uporaba ne bi proizvedla še drugačnega modela realnosti, kot je tisti, v katerem so ravno lahko pokazani tisti sistemi predkonstituiranih zvez, katerih relacija je omejila sam spoznavni aparat? To skratka pomeni, da se domet nekega materializma meri po njegovi zmožnosti, da poraja v sebi koncepte, zmožne pojasniti njegovo lastno produkcijo.

Prav na tej točki se marksistični materializem razlikuje od predhodnih zgodovinskih oblik. Popolnoma se zaveda krožnega delovanja spoznavnega aparata, s tem ko v njegovem izvajanju samem verificira njegovo polno imanenco. Kar je Engels šaljivo potrdil, rekoč, »the proof of the pudding is in the eating«, in kar je Marx bolj slovesno razglašal od *Tez o Feuerbachu* naprej. Toda bistvo je drugje: konstitucija podmodela in tudi njegova materializacija se vršita samo v tistem polju, ki ga odpira analiza družbenih razmerij, in po logiki, ki jo zahteva pojavitev novega predmeta znanosti: družbene in ekonomske formacije. V tem polju lahko »marksistični materializem«, sledeč zanj izdelanim konceptom, krožno pojasni svojo lastno pojavitev in poskusi sam sebi proizvesti svoje samoupravičenje.

Naš namen ni opisati načine, po katerih to doseže, in presoditi, ali to doseže. Bežen pregled, ki smo ga opravili, ima samo en cilj: predočiti nam tisto, kar bi lahko imenovali minimalni materializem. Zdaj ga lahko, če že ne definiramo, vsaj predstavimo. Izbrali smo minimalni materializem: to pomeni, da smo obdržali nekaj zahtev. 1. odpraviti vsako transcendenco; 2. pojmovati spoznavni aparat kot povezan sistem, ki v sebi reproducira igro povezav, ki ga konstituira iz njega samega in ki jih s tem napravi očitne; 3. zapopasti to produkcijo kot udejanjeno v družbenem polju, v jedru struktur, ki sestavljajo njegovo vsebino; in 4. predpostaviti (toda to je zgolj metodološko načelo zapi-ranja), da zunaj obeh, na ta način razkritih območij, narave in družbe, in zunaj njune povezanosti ni iskati nič takšnega, kar bi lahko bilo spoznano. To pa je trenutek, ko vprašanje, ki je bilo postavljeno na začetku, vznikne v drugačni obliki: kaj je pri znanostih z materialističnim izborom?

3. Spomnimo se na ideološko koristen, toda epistemološko šibek pristop. Namreč na tistega, ki zatrjuje, da v znanostih, v njihovi dejanski vsebini, vedno deluje vsaj ta minimalni materializem. To točko, ki je bila predmet številnih in redundantnih razprav, bomo vzeli za dognano.

Vseeno pa podčrtajmo tu neko težavo, ki zasluži, da se ob njej zaustavimo, in katere preučitev nas bo vpeljala v srčiko vprašanj, ki nas zaposlujejo. Gre za primer *mathesis*: pod tem razumemo čisto matematiko, matematično logiko in matematično fiziko (se pravi tisto še bolj malo razširjeno sekcijo fizike, ki jo je mogoče na podlagi formalnega gradiva, ki ga ponuja čista matematika, strogo aksiomatizirati in razviti v deduktivni sistem). *Mathesis* je demonstrativna znanost, ki se aplicira na idealne objekte. Iz tega sledi, da bi, če bi ostali v njenem polju, imeli precej težav, da bi neposredno potrdili, da deluje v njej minimalni materializem. To bi nas potemtakem lahko spravilo v skušnjava, da bi se angažirali v eni od treh naslednjih poti, ki pomenijo enako število poenostavljanj, ki so »filozofskega« značaja:

— Prva bi bila »redukcionizem«: idealni objekti, s katerimi se ukvarja *mathesis*, bi bili izvedeni objekti; iz originalov skonstruirani »artefakti«, ki bi lahko bili dani samo v čutnem izkustvu, v nekem »doživljanju«, ki se dogaja kar najbližje svetu, v praksi. Tako bi bila »intuicija« segmenta premice, njene masivne kontinuitete, izvornik, na katerega bi se bilo treba vedno sklicevati, da bi zapopadli npr. pojem realnega števila v njegovi »materialnosti«. Komajda je potrebno nakazati, da lahko ta »redukcionizem« funkcionira samo znotraj natančno opredeljenega ideološkega sistema. Sistema, v katerem je »spoznavni aparat« dojet kot mehanizem abstrakcije (ali konstrukcije), ki fabricira tipe in razrede objektov iz čutnega materiala, ki ga svet ponuja v originalu. Ta model je lahko grob (senzualističen) ali zelo rafiniran (osvetlitev »antepredikativnega« v »transcendentalnem polju«). Tukaj nam je kaj malo mar stopnja rafiniranosti sistema. V vsakem primeru pa bi zadeli ob naslednje vprašanje: kako to, da so »danosti«, ki so ponudene v »doživljanju« kot matematično inertne (amatematične, če vam je ljubše) v nekem trenutku procesa spoznavanja udejanjene v operativnem sistemu, katerega smisel je samo matematičen? Metafora o segmentu premice tu ne sme slepiti. Segment, na katerega se v »intuiciji« sklicujemo kot na zaznavnega nosilca realnih števil, nikakor ni na mundanem področju (antepredikativnem, če vam je ljubše) »doživljena« premica; je »objekt«, ki je in se uporablja v matematičnem polju, je indeks za dobro uravnane operacije (mere), ki uporabljajo natančno definirane operatorje (števila). Tu je očitna vsa slabost takšne metode. Namesto da bi omogočili funkcioniranje omenjenega objekta (»segmenta premice«) v sistemu relacij, v katerem so udejanjene njegove lastnosti, mu omogočimo delovati v nekem domnevnem sistemu (model spoznavnega aparata), v katerem objekt, osvobojen povezav, ki ga definirajo, tako denaturiran opravlja funkcijo »izvirne danosti«.

— Druga pot bi bila »realizem« struktur. Idealni objekti *mathesis*, operacije, katerih indikacijo nosijo in ki uresničujejo njihove lastnosti, bi bile v tem primeru lokalne determinacije predkonstituiranih, v njihovih območjih povezanih »struktur«, njihov izraz pa bi bila »zgodovinska *mathesis*«. Takšno je, to se ve, gledišče nekaterih matematikov, ki se imenujejo — kako nenavadno — »platonisti« (brez dvoma zato, ker je v njihovih očeh struktura neko »nasebstvo«, katerega status je analogen tistemu, o katerem domnevajo, da pritiče Platonovim Idejam). Takšno stališče je ali absurdnost ali pa je nezdržljivo z materialističnim izborom. Zares bi bilo absurdno predstavljati si, da na pri-

mer model korpusa realnih števil eksistira nekje v Naravi, da je tam dobro skrit vedno že eksistiral prav do dne, ko so ga bili odkrili. Realizem struktur se lahko obdrži samo, če omenjeno Realno (območje, v katerem so strukture povezane) ni Narava. Kaj pa je potemtakem? Pustimo »platonistom« skrb, da nam to povedo. In zadovoljimo se s poudarkom, da lahko tudi ta »Realizem« funkcionira zgolj v natančno definiranim sistemu. »Spoznavni aparat« je v njem zrcalni sistem, v katerem je »spoznano« mišljeno kot oslABLJENA »podoba« spoznavljivega. Znotraj tega sistema bosta vedno ostali neodločljivi dve vprašanji; prvo je vprašanje o statusu nespoznavljivega: kaj je v svojem nasebstvu, izven polja spoznanega? Natančneje, kaj je neka »matematična struktura« izven sistema teoremov, ki jih znamo dokazati z njo? Ali bomo rekli, da njeno »nasebstvo« ni nič drugega kot sistem teh teoremov? Kaj pa je teorem izven celot zapisov, ki tvorijo njegov dokaz? In kaj sistem teoremov izven eksplícitnega aparata, ki mu omogoča konstitucijo? Mesto spoznavljivega nasebstva se tu zabriše na nekem zamegljenem področju, o katerem ni mogoče ničesar reči. Drugo vprašanje je neodločljivo od znotraj. Je spoznano oslABLJENA podoba spoznavljivega ali je spoznavljivo transfigurirana projekcija spoznanega? Znotraj sistema nič ne omogoča presekatih vozla. Ne glede na odgovor, ki ga bomo dali, delovanje sistema s tem ne bo nikakor prizadeto. Kajti *mathesis* se v celoti razprostira na kraju, kjer se uveržijo njeni zapisi. In v tem zrcalnem sistemu nikoli ne more nihče stopiti na drugo stran zrcala, da bi pokazal (v katerem sistemu?) tisto, česar »prevod« naj bi zapisi bili. Tudi v tem primeru je vsa slabost metode v temle: omenjeni objekti, »matematične strukture«, ki so dejansko tisto, s čimer ima opraviti zdaj *mathesis*, so iztrgani iz območja, v katerem predstavljajo objekte matematične prakse. Spravljeni so v odnos z nečim drugim, z zrcalnim modelom spoznavnega aparata, v katerem sploh ne funkcionirajo več kot matematični objekti. Toda filozof jih ima še vedno za takšne in tu je njegova iluzija. Denaturiral jih je, vendar tega ni vedel.

— Tretja pot je pot instrumentalizma. *Mathesis* bi bila zbirka orodij, skovanih po posebnih metodah, da bi se uporabljala v spoznavanju narave (in v zadnjem času družbe). To instrumentalno strukturo bi kazala celo v lastnem območju: nekatera njena področja so bila izdelana, da bi omogočila raziskovanje ali konstituiranje drugih področij. Tako je bila sodobna teorija množic izdelana kot »orodje« za študij najslošnejših funkcij. Te pa so bile tudi same načrtovane za reševanje nekaterih razredov enačb s parcialnimi odvodi, za katere je značilno, da omogočajo izrekanje fizikalnih zakonov. Tako bi se lahko postopoma nadejali opisati ves sistem *mathesis* kot množico instrumentalnih verig, ki je, če jo do kraja razčlenimo, zasidrana v polju fizike. Pristop, pri katerem bi lahko pomislili, da je takšne narave, da lahko ob tej »znanosti o idealitetah« polno upraviči materialistični izbor. Toda naloga, ki je začeta na ta način, bi bila težavna in zaman. Težavna zato, ker bi bila producirana veriga izredno vrzelasta. Znašli bi se pred področji, ki se znotraj *mathesis* nanašajo samo nase, ali pred splošnejšimi strukturami, v katerih so njihovi objekti definirani. »Instrumentalni« odnos bi se tedaj pokazal zgolj kot drugoten, izveden odnos, kot enostavni izraz neke strukturne relacije. Da bi ga zares uresničili, bi bilo treba omenjena območja premestiti k drugim, bolj oddaljenim, in poskušati tam osvetliti instrumentalni odnos, ki ni neposredno vpisan v strukturo. Tega ne bi mogli doseči, ne da bi tvegali nasilje nad naravo stvari z uvajanjem teleologije med matematične objekte, ki jih strukture, v katerih so ti definirani, ne vsebujejo. Skratka, če bi poskušali matematično zgradbo uskladiti z instru-

mentalnim modelom, bi bili prisiljeni manipulirati z njo. In za rezultat, ki bi bil vrhu tega sporen, bi se bilo treba prepustiti težavnim tehničnim akrobacijam. V vsakem primeru bi bilo podjetje nekoristno: njegova vsebina bi bila v potrjevanju (kar je res), da uporaba matematičnih teorij omogoča produkcijo nemalokrat ustreznih modelov fizične realnosti. Toda preostala bi še pojasnitev bistvenega problema. Kakšen je modus relacije med strukturo, podvrženo matematični teoriji, in sistemom fizičnih objektov samih na sebi? Kaj so ti objekti in kako so opisljivi znotraj modela, v katerem so definirani? Relacije, na tej ravni, ni mogoče še naprej misliti na instrumentalen način, temveč prav na strukturalen način in v obliki vprašanja, ki se mu ni mogoče izogniti, to je, s čim lahko idealne strukture, ki jih *mathesis* uporablja v svojih eksplicitnih sistemih zapisa, kar najbližje zadevajo druge vrste struktur, tako da pojasnijo njihove regulativne zakone (prim. strukturo grupe, ki se nahaja v takšni fizični strukturi, kot so kristali)? Dodajmo, da bi bil postopek v tem, da se v *mathesis* uvede neko eksterno teleologijo, ki bi sama razkazovala svojo pravo urejenost. Instrumentalno relacijo med različnimi teoretskimi področji bi navsezadnje uravnaval neki interes, ki bi bil postavljen kot temeljni: namreč interes za konstituiranje ustreznih modelov »fizične realnosti«, realnosti, katere status pa bi vendarle ostal meglen. V tem primeru instrumentalizem prav tako deluje v natančno definiranim ideološkem sistemu: spoznavni aparat je tu postavljen kot formalizirana celota adaptacijskih funkcij. Toda adaptacija na kaj? Ta točka ostaja v senci.

Te pripombe, četudi se utegnejo zdeti postranske, nas vendarle vpeljejo v jedro problemov, ki se jih mora lotiti materialistična epistemologija. Zaradi svojega idealnega značaja pomeni *mathesis* zanjo preskusno mesto. Če so vse tri poti, ki smo jih omenili, tri slepe ulice, kakšen izhod nam preostane? Če se moramo, po drugi strani, odpovedati totalizirajočim sintezam, ki bi s tem, ko bi z diskurzom zapolnjevale vrzeli vedenja, proizvedle materialistični svetovni nazor, v katerem bi bila »teorija« znanosti integrirana na svojem mestu, in »sistem znanosti«, ki bi bil reproduciran v svojih, kot se misli temeljnih konceptih, kakšen vir nam potemtakem ostane, če ne tale: ponovno se lotiti našega vprašanja in ga vnovič ponoviti — kaj je z materialistično epistemologijo?

4. Mogoče je hrepeneti po močni materialistični epistemologiji. To smo videli v zvezi z *mathesis*. Težave, na katere smo opozorili, izhajajo iz tega, da se uporablja šibek model spoznavnega aparata, in iz tega, da se denaturira polje omenjenih objektov na način, na katerega se interpretira delovanje tega modela. Dovoljeno je upati, da bi, če bi razpolagali z ustreznim modelom spoznavnega aparata, lahko producirali močno materialistično epistemologijo, se pravi, natančno opisali način, po katerem aparat deluje in po katerem generira svoje produkcije, znanosti pa so zgolj eden od njegovih elementov. Na žalost pa manjka nekaj glavnih sestavnih delov, da bi bila možna konstitucija ustreznega modela. Elementarnih sestavnih delov. Nič ne omahujmo in pokažimo ogorčenje nad ljubiteljsko preproščino v razpravi: dokler ne vemo, iz česa sestoji sistem, s katerim *homo sapiens* organizira in nadzira praktično neskončen korpus informacij, s katerimi razpolaga, je lahko konstitucija ustreznega modela spoznavnega aparata zgolj izrodek domišljije. Komajda se nam je začelo dozdevati, kako se stvari dogajajo pri najbolj grobih oblikah spoznavanja. Hoteti za vsako ceno, kljub njenim vrzelim, predočiti močno materialistično epistemo-

logijo bi pomenilo obsoditi se na ideološki ovinek: treba bi bilo izdelati verjeten model spoznavnega aparata in ga spraviti v delovanje, kar bi pomenilo v drugi obliki pasti v težave, ki smo jih srečali zgoraj.

Odločiti se je torej treba za *šibko* materialistično epistemologijo. Smo v neudobnem položaju, ko lahko govorimo o spoznavnem aparatu samo prek njegovih produktov; in v polju teh produktov ni še ničesar, kar bi nam omogočilo spoznati sam aparat. Naš materializem bo šibek, ker je treba zaobiti in spoznati to belino. Gotovo pa ostajajo drugi produkti, to pa nas ne obsoja na molk, ravno nasprotno. Vse je v tem, da se jih lotimo na pravem koncu.

Prvi pogoj (naj nam bo oproščeno, da ostajamo pri tem) je ta, da ne poskušamo zapolniti beline s tem, da predlagamo pojem nekega »subjekta«, ki bi izvrševal funkcijo spoznavnega aparata, narave katerega ne poznamo ustrezno. To ne pomeni, da »subjekt ne eksistira«, temveč preprosto to, da je treba imeti vsak diskurz o »subjektu, ki spoznava«, za sumljiv, kolikor pojem takšnega subjekta ni označen kot objekt spoznavanja, v sistemu produktov, ki ga konstituira spoznavni aparat sam.

Ostaja dejstvo, da je eno zapolniti belino in nekaj drugega poskušati jo omejiti. In dejansko vemo malo o spoznavnem aparatu. Veliko pa vemo o njegovem okolju, o produktih njegovega lastnega delovanja. Precizirajmo to točko na preprostem zgledu. Lingvisti so danes sposobni opisati način, po katerem deluje sistem kakega jezika. Lahko opišejo pravila formiranja, ki v njem omogočajo tvorjenje gramaticalno dopustnih sekvenc. Nasprotno pa vemo veliko manj o načinu, kako govoreči subjekt realizira svoje jezikovne možnosti, in o celotnem sistemu povezav, ki jih možgani aktivirajo med dejavnostjo, ki v jezikovnem sistemu izbira pravilne sekvence in jih aktualizira v živem govoru. Kljub tej nevednosti smo vendarle prepričani, da je »govoreči subjekt« situiran v sistemu jezika in da je v njem povezan s skupino prisil, ki jih določa jezikovna struktura. Z veliko previdnostjo smemo celo formulirati neki diskurz o samem subjektu, katerega jedro bi bilo to, da bi vzel na svoj račun tiste vrste dejanj, v katere ga te zveze silijo. Nasprotno pa bi prišlo do ideološkega drsenja, brž ko bi se o subjektu reklo, da je zmožen izpolnjevanja dejanj, ki se jih od njega pričakuje, zaradi strukture sistema, v katerem se subjekt situira. Šlo bi za produkcijo ideološkega diskurza od tistega trenutka naprej, ko bi zgradili model sistema teh dejanj, model, ki bi bil konec koncev zgolj interiorizirana podvojitve samega jezikovnega sistema, kateremu bi pridali posebne »operatorje«, o katerih bi presodili, da so značilni za modus operativnosti domnevnega subjekta. Drugače rečeno, izraz »govoreči subjekt je tisti, ki je zmožen govoriti« je brez vsebine, če pri definiranju te zmožnosti razpolagamo samo z indikacijami, ki nastopajo v strukturalnem repertoarju jezika. Tem čerem se bomo izognili, če se bomo omejili na determiniranje sistemov prisil, katerim je subjekt podvržen zaradi struktur, ki so vanj naložene.

V znanosti je položaj bolj zapleten, vendar načeloma ni drugačen. Lotiti se jih na »pravem koncu« pomeni vzeti jih kot produkte, ki obstajajo v svojih sistemih. Kateri pristopi so tedaj za epistemologijo primerni? Za konec nam preostane, da jih na kratko nakažemo.

5. Znanost se od zunaj najprej pokaže kot korpus razpoložljivih izjav. Ta korpus izjav je treba vzeti kot objekt. To pa za epistemologa pomeni dvoje: 1. da mora sam izpeljati njegove lastnosti; 2. da mora raziskati obdajajoče

polje, v katerem ta korpus obstaja kot objekt in je kot objekt označen in vzpostavljen.

Prvi pogoj zahteva od njega, da se umesti v tkivo same znanosti; in da si prizadeva usvojiti njeno prakso. Drugi pogoj zahteva, da nekatere vrste izjav povezuje z drugim tipom izjav ali s strukturami drugačnih vrst (praktičnih, tehničnih ali bolj na splošno socialnih), na katere prve napotujejo in v funkciji katerih so uresničljive. Ves problem je tukaj v korpusu odkriti izjave, ki zahtevajo takšna napotila...

Pomembno je torej, da se na tem korpusu opravi delo, ki pomeni prvi korak epistemologije. Ko smo usvojili prakso te znanosti, ko smo preučili izvirna poročila, v katerih je le-ta nastala, in preiskali strukturo sintetičnih zgradb, v katerih so formulirani njeni principi in njeni rezultati, kaj hitro opazimo, da se izjave, ki sestavljajo njeno vsebino, porazdelijo v razrede, različne po pomenu in funkciji. Tu ne gre za porazdelitev po *materiji*. Ta se pokaže neposredno v samem korpusu in ima tudi drugače majhen pomen. Prej gre za tekstualno urejenost, ki teče pod neposredno danim tekstom, ki prerazdeljuje izjave po nekem redu, ki ni red očitnih razlogov in pri katerem je važno, da se razkrije njegovo mrežo, ki je včasih prepletena, vedno pa skrita. Tako vsi matematiki vedo, da eksistira »trivialni« teoremi, »interesantni« teoremi, »površinski« teoremi, »globoki« teoremi. Na primer $1 + 0 = 1$ je teorem, ki ga je nemara težko resno dokazati (ker je treba za to zgraditi primeren formalen sistem), a je njegov domet v sistemu aritmetike šibek. Vendar pa ni tako v analizi, na primer s tako imenovanim Heine-Borelovim teoremom, katerega izjava instituirava nov pojem (pojem kompaktnega prostora) in s tem omeji polje, v katerem se lahko zapre celoten operativni sistem: gre za »globok teorem«, se pravi za izjavo, ki uravnava razpotegnjeno verigo pojmovnih konstrukcij. Toda ta funkcija izjave (njena teorijska produktivnost) ni neposredno vpisana v diskurzivno verigo. Da bi to opazili, je važno, da področje, na katerem je izrek nastal (in na katerem je bil dokazan), primerjamo z drugimi, na katerih opravljajo svojo funkcijo pojmi, katerih konstrukcijo omogoča. Od teh področij k prvim se potem kažejo povezave (kontekst), ki nikakor niso bile vidne v prvi urejenosti diskurza. Prav sistem teh kontekstov, ki se organizira v mrežo sredi neposredno organskega diskurza, je tisti, ki smo ga v nekem drugem jeziku in z drugim namenom (destrukcijo transcendentnega polja) pred nekaj leti poimenovali »teorija II«, ko smo ime »teorija I« pridržali za modus organizacije eksplicitnega diskurza (v tem primeru »aksiomatizirana zgradba«).²

Na vsak način in kljub težavnosti takšnega dela pa je ta mreža tisto, kar je treba najprej osvoboditi, kajti ravno ona je pravi objekt epistemologije. Se pravi, da mora epistemologija, če se namerava definirati kot znanost, kot prvo nalogo prikazati organiziranost in oblikovanost te mreže.

Seveda pa pojmovne mreže, ki funkcionirajo v eksplicitnem diskurzu in ga organizirajo v sistem kontekstov, niso neko »nasebstvo«. Tudi same obstajajo v drugih sistemih. Bolj natančno bomo rekli, da so sistemi kontekstov vezani na družine sistemov (nekateri niso nujno tvorjeni iz izjav), njihove možnosti kroženja, zahteve po zapiranju, dovoljenje za premestitve in prisile izvrševanja pa konstituirajo tisto, kar je M. Foucault imenoval »konfiguracija vedenja«. Indic teh zvez se pokaže na najbolj trivialen način, brž ko dojamemo, da so nekatere pojmovne konfiguracije, nekatere teoretske formacije, ki so bile zahtevane v določenem korpusu ali v njem možne, izključene iz kakega drugega,

² *Les idéalités mathématiques*, Paris 1968.

četudi je razmeroma homogen s prvim. Ta izključitev ni logičnega tipa. Če se vrnemo k našemu zgledu, $1 + 0 = 1$ je nemožno v polju grške *mathesis*. Prav tako je v njej nemožen Heine-Borelov teorem. To ne pomeni, da naj bi bil ta teorem v protislovju z načeli evklidske zgradbe. Ravno nasprotno, kajti teorem izreka bistveno lastnost vsakega zaprtega, omejenega intervala omejene premice (se pravi lastnost vsakega segmenta premice). To preprosto pomeni, da pojma »kompaktno« ni določalo nič v polju grške *mathesis*, nič v načinu konstitucije njenih kontekstov in v verigi njenih možnosti izvajanja. Ta odsotnost (ki jo zgodovinar empirično ugotavlja na najbolj banalen način) je v polju grške *mathesis* izraz tiste oblike organizacije in sistematičnosti, ki jo je privzela zaradi prisil, ki so ji jih nalagale njene zveze z družinami sistemov, ki so omejevali širjenje njene lastne racionalnosti. To pomeni, da ima »odsotnost« zgolj rekurentno realnost.

Navezati način funkcioniranja pojmov — ki so povezani v sistem mrež kontekstov, ki jih je izpostavila analiza nekega *korpusa* — na »konfiguracijo vedenja« bi moral biti drug in odločilen korak epistemologije šibkega materialističnega izbora. Izrecno pravimo »bi moral«, kajti naš predlog privzema tu obliko želje. Če od Gastona Bachelarda naprej dejansko štejemo za dognano, da zgodovina znanosti (in tu uporabljamo besedo »zgodovina znanosti« brez kakršnekoli zahrbtnosti, zgolj za to, da bi preprosto povedali, da je bil Arhimedes pred Riemannom) ne sestoji v kontinuiranem razvoju, če štejemo za dognano, da npr. Riemannov integral ni »v kali« že v arhimedovskih kvadraturah, če vzamemo zares pojave preloma in zahtevo, da lahko vsako teoretsko povezovanje nastane samo v svojem lastnem sistemu, tedaj ne moremo uiti naslednjemu vprašanju: kako razumeti pojav zamenjave struktur? Grška *mathesis* je delovala. A ne deluje več. Kaj pomeni »ne več«? Deluje neka druga. Kaj pomeni »druga«? Kako je nastala ta »druga«?

Zamenjati metaforični sistem je lahko koristno s kritičnega vidika, če so uporabljane metafore (mehanične: »vzvodna tehničnica«, geološke: »dvigovanje celin« ali »narivanje plošč«) le količkaj združljive s formuliranimi teoretičnimi zahtevami. Toda sistem metafor ne more nadomestiti teorije.

Na tej točki so velike vrzeli. Prve se nanašajo na preučevanje oblik *stabilnosti* epistemskih sistemov. Tu gre za pogoje relativne zaprtosti območja notranjih transformacij, ki se dogajajo v polju povezanih kontekstov, ki delujejo sredi *korpusa*. Območja, pri katerem nismo jasno pokazali zakonov transformacije niti principov zaprtosti, strogo rečeno, ne moremo označiti za sistem. Da pa bi jih izpostavili *in concreto*, je treba poseči precej za enostavne disociacije razredov izjav, za preprosto vzpostavljanje korespondence med heterogenimi verigami (ki so le poredko izomorfne, razen če zlorabimo jezik). Važno je osvetliti modalitete reprodukcije izjavnih množic, pravila izključitve, manifestacije nezdržljivosti. Poizvedbe, ki zahtevajo uporabo materiala za formalizacijo, ta pa najpogosteje ni neposredno razpoložljiv.³ Skratka, važno je obdelovati verige zvez, kjer se zarisuje »konfiguracija vedenja«, tako kot smo obdelovali sam *korpus* izjav. Preostane torej definiranje »mejnih pogojev«, tj. celote izvorov aplikacij, konfiguracija katerih vodi način relacije podsistemov, ki so povezani v svoji družini.

³ V pomanjkanju takšnega gradiva je bolje kot odpovedati se strukturalni formi uporabiti sredstva, ki so pri roki. Prim. metodo »vstavljanja« pojmov, ki sta jo uporabila Bourdieu in Passeron, da bi linearno razgrnila način delovanja sistema, katerega namen je reprodukcija verig institucij in kulturnih vsebin (*La Reproduction*), Paris 1970.

Najhujši problem nastane tisti trenutek, ko se znajdemo pred nalogo, kako opredeliti modalnosti »zamenjave«. Če se odgovemo starim psevdodialektičnim metaforam, ki živo slikajo »embrionalno življenje« novih struktur v nedrjih starih, katerih ovojnico so predrle kot lupino kakega jajca, da bi živele častno eksistenco avtonomne strukture, če se odgovemo temu, da bi v ta organicistični mit vnašali dialektiko, tedaj postane nujno, da poskusimo definirati, kateri operatorji transformacije so tisti, ki razbijajo sisteme, in kako delujejo v teh sistemih in zunaj njih (na mejah). Treba je torej znova temeljito preiskati jedro zakonov stabilnosti, preskusiti njihove kriterije delovanja, izmeriti stopnjo združljivosti podsistemov, ki jih reproducira njihova igra, zahteve po odprtosti, po sprostitvi plavajočih verig, ki jih inducirajo področja nezdržljivosti, in preiskati tudi tvorbo — med tako sproščenimi verigami — modalnosti specifičnih relacij. Obsežno delo glede na širino empiričnih poizvedb, ki se jih loteva (prim. npr. raznovrstnost gradiva, ki ga uporablja Foucault v *Les mots et les choses*). Toda sočasno teoretično delo, ki zahteva izdelavo posameznih pojmov (zakoni stabilnosti, družine sistemov, povezovanje v družine, operatorji premestitev, sistemi izvorov aplikacij, področja nezdržljivosti, proste verige itd.), pojmov, za katere se ni mogoče nadejati, da jih bomo natančno definirali, če si ne bomo prizadevali proizvesti obče in formalne teorije sistemov v nastajanju.

Prepričani smo, da so — bolj kot organicistični miti — metode, ki izvirajo iz matematike (v prvi vrsti metoda algebrajske topologije in teorije kategorij) take narave, da omogočajo precizirati formo območja, v kateri se manifestira »dialektika«, ki je konstitutivna za zgodovinsko zamenjavo struktur.⁴

Takšen se nam zdi minimalen program šibke materialistične epistemologije. Smo, to slutimo, precej daleč od tega, da bi si bili edini. So pa poti, po katerih naj bi se lotili problemov, in slepe ulice, ki se jim je treba izogniti, že vsaj tri-deset let ostro začrtane. Naš cilj je bil preprosto to, da bi jih nekaj prepoznali.

Začasno se ponuja nekaj sklepov.

a. Eni so negativni in uzakonjajo disociacijo epistemologije od filozofije zavesti in filozofij subjekta. To je tista točka, ki jo je osvetlil Jean Cavallès, ko je kritiziral fenomenološko podjetje, katerega cilj je bil jasno pokazati izvorna tla evidenc, ki so konstitutivne za logiko resnice. Logika kot normirajoči sistem, ki deluje na formalni ravni, ne more biti konstituirana v nobenem polju evidence in tudi ne v nobenem »aktu«, ki podeljuje smisel. J. Cavallès je sklenil z enigmatično formulo: samo neka »filozofija koncepta« lahko služi za temelj teoriji znanosti. Toda če s »teorijo znanosti« razumemo skupek propozicij takšne narave, da zapirajo polje vedenja, da definirajo njegovo obliko, da reproducirajo njegove temeljne artikulacije, da izolirajo njegove organske koncepte, potem je treba reči, da nam na strani koncepta nič ne more ponuditi ne principov zapore ne oblike totalizirajočega diskurza. In v tem smislu nobena filozofija ne more nič bolj proizvesti »teorije znanosti«.

b. Vendar pa kljub teoretičnim vrzelim, na katere je bilo opozorjeno zgoraj, prejšnja opažanja omogočajo definirati nekaj uresničljivih epistemoloških nalog.

Prva je, da se v korpusu, ki ga eksplicitno sestavljajo izjave kake znanosti, jasno pokažejo kontekstualne relacije, po katerih se prerazdeljujejo objekti,

⁴ Prim. članek z naslovom »Topologija formiranj nezavednega« v 2. številki revije *Scilicet*, ki jo ureja Jacques Lacan. Videli bomo, kako raba matematike na območju, ki je različno od tega, o katerem razpravljamo, vzpostavlja nekaj drugega kot pa udobno sredstvo izražanja. (Verjetni avtor tega članka je Daniel Sibony.)

ki so povezani v izjavah. To je naloga interne analize, ki je ni mogoče obiti. Instituirati v diskurz, ki je dan kot produkt, drugi diskurz in sprožiti njegovo delovanje je prvi korak epistemologije. Nadalje zahteva, da se podre njegovo prvotno urejenost eksplicitnih verig, pri čemer je treba ostati zvest objektom, povezanim v verigo, in zahtevam, katerih indikacijo nosijo.⁵

Druga je genetska naloga: ko sta enkrat odkrita sistem operacij in polje objektov, ki dejansko delujejo v očitnem diskurzu, se postavi vprašanje, kako so le-ti sami postali razpoložljivi in uresničljivi, kateri že poprej konstituirani instrumenti omogočajo ravnanje z njimi. To raziskovanje pripelje do drugačnega preobrata: do vzpostavitve relacije med heterogenimi korpusi izjav. Epistemologijo privede na prag teorije sistemov, za katero pa nam manjkajo, na to smo že opozorili, primerna formalna orodja.

c. Končno preostane vedno možna kritična naloga. Korpus znanstvenih izjav ni dezinkarniran in daje prostor izjavam drugačne vrste, katerih naloga ni uravnavati produkcije objektov, ki se uporabljajo v polju same znanosti. Izjavam »ideološkega zapiranja«, ki realizirajo integracijo epistemične vsebine v širše polje ideologije. Če je bila interna analiza količkaj dobro izpeljana, če le razpolagamo z instrumenti, ki omogočajo definirati način delovanja ideoloških sistemov, potem je naloga epistemologije, da odkrije te izjave zapiranja z njihovo lastno funkcijo, da znova odkrije njihovo genezo, da izmeri stopnjo referakcije, ki jo nalagajo objektom same znanosti, da skratka opiše in reducira vrsto paralelnega diskurza, ki ga inducira njihovo delovanje. V tem trenutku epistemologija vsaj deloma uresničuje nalogo, ki naj bi rezultirala iz materialističnega izbora.

Ta materializem je po svojem projektu skromen. Vendar pa smo videli: njegove metode obljublajo, da bodo kompleksne. Lahko bi nam zagotovil elementarne in ambiciozne materializme, nas naučil odstranjevati zapore, ki sankcionirajo, in dogme, ki hromijo!

Prevedel V. Likar

Naslov izvirnika: »Matérialisme et épistémologie«, v: Jean Toussaint Desanti, *La Philosophie silencieuse ou critique des philosophies de la science*, Ed. du Seuil, Paris 1975, str. 133—153.

⁵ To, in nič več, je tisto, kar smo poskusili v *Les idéalités mathématiques* ob nekem dokaj revnem gradivu, da jasno izkazane povezave ne bi bile preveč zapletene.